

МОДЕЛЬ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Базиль Л.О.
Україна, м. Київ

Пріоритетним завданням професійної освіти майбутніх учителів української мови і літератури є підготовка компетентних, мобільних фахівців із творчим критичним мисленням, здатних гнучко перебудовувати зміст і напрями професійної діяльності, швидко адаптуватися в постійно змінному просторі літературознавства й еkleктичному просторі художньої літератури та ефективно працювати в нестабільному освітньому середовищі. Вирішити таке завдання можливо за умови створення комфортних умов для актуалізації потенційних потреб і можливостей студентів, урахування філософських, загальнодидактичних і методичних принципів розвитку у них літературознавчої компетентності як складного педагогічного процесу, що є цілісною системою взаємодії всіх її складових компонентів.

Науково-методична система розвитку літературознавчої компетентності (далі НМСРЛК) – це єдність мети, змісту, принципів, методів, прийомів, форм актуалізації потенцій студентів у самоорганізації та саморозвитку засобами літературознавства і творів словесного мистецтва.

Метою змодельованої системи є розвиток літературознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури, що сприяє ефективній самоорганізації, творчій самореалізації, стимулює індивідуально-особистісний і професійний саморозвиток, а основним завданням – визначення на всіх етапах розвитку літературознавчої компетентності пріоритетних напрямів, способів, методів, прийомів і форм навчальної діяльності, що сприяють актуалізації потенційних можливостей і потреб студентів, розвитку у них творчого критичного мислення, підвищенню рівня читацької культури, формуванню готовності виховувати творчих читачів у системі шкільної літературної освіти.

Наскрізьною ідеєю науково-методичної системи РЛК є зорієнтованість освітнього процесу на підготовку фахівців зі сформованою літературознавчою компетентністю. Означений феномен сприяє, по-перше, ефективному досягненню мети і завдань шкільної літературної освіти, зокрема вихованню школярів як творчих, критично мислячих читачів, розвитку у них літературно-творчих здібностей, а по-друге, забезпечує самоорганізацію й подальший особистісно-професійний саморозвиток словесника.

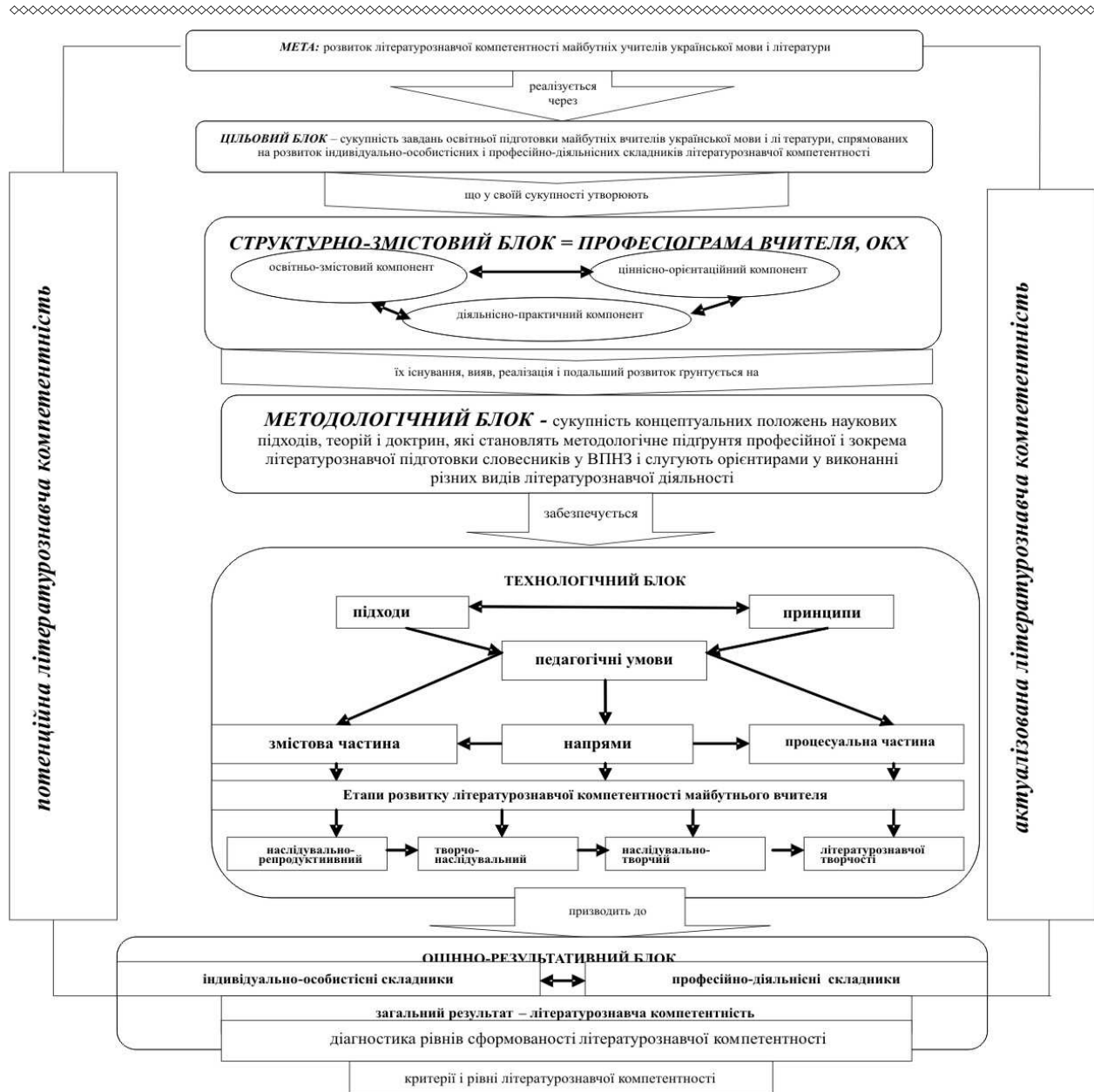
Об'єднуючим фактором побудови складноструктурованої схеми РЛК слугували концептуальні положення про індивідуально-особистісний і професійний розвиток особистості, ідеї креативної педагогіки (Т.Г. Браже, Н.Ф. Вишнякова, Т.А. Дронової, К.Г. Кречетникова, О.М. Куцевол, С.О. Сисоєвої, А.В. Хуторського, Д.В. Чернілевського та ін.), інтерактивних технологій навчання (І.М. Дичківської, Л.В. Пироженко, О.І. Пометун, Г.К. Селевка та ін.), інтеграції науки і мистецтва (О.П. Рудницької, О.М. Отич).

У проектуванні науково-методичної системи виходили з припущення, що розвиток літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури як особистісно-професійного феномена успішно відбуватиметься в умовах спеціально організованого експериментального освітнього простору, що забезпечуватиметься спеціально розробленою науково-методичною системою, яка ґрунтується на концептуальних засадах системного, синергетичного, екзистенціального, особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, компетентісно-орієнтованого, герменевтичного, інтегративного, аксіологічного підходів до викладання навчальних дисциплін фундаментально-професійного циклу в контексті вимог науково-мистецької освітньої парадигми і передбачає комплексний вплив на розвиток особистості.

Специфічна сутність науково-методичної системи розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури полягає в зміщенні акценту з «наповнення» студентів знаннями на актуалізацію й активізацію їхніх літературно-творчих здібностей (йдеться про створення студентами власних текстів), що сприяє актуалізації потенційних потреб і можливостей студентів, стимулюванню і розвитку спеціальних літературно-творчих і педагогічних здібностей опанування літератури, а отже, і особистісно-професійному розвитку майбутніх фахівців, підтримує їхню мотивацію професійної творчості, а також дослідницькі й читацькі інтереси.

Основною ідеєю реалізації спеціально організованого експериментального навчання у ВПНЗ є створення навчальних курсів чи модулів на основі інтеграції дисциплін, актуалізація літературно-творчих здібностей майбутніх фахівців шляхом спрямованості навчальних курсів циклу фундаментальної професійної підготовки на написання власного тексту (літературознавчий коментар, літературно-критичний огляд, шкiц, есе, малюнок, стаття тощо). При цьому важливим є формування у вихованців світоглядної позиції, що вчителів з розвиненою літературознавчою компетентністю більш швидко й ефективно вдасться досягти мети і завдань шкільної літературної освіти й виховати творчого критично мислячого читача.

Експериментальна науково-методична система розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури обумовлює реформування усіх складників процесу професійної підготовки студентів у ВПНЗ загалом і її літературознавчої складової зокрема.

Структура науково-методичної системи обумовлена світоглядною позицією щодо складної природи літературознавчої компетентності особистості студента й багатовимірності її вияву, реалізації, актуалізації й подальшого розвитку.

Результатом діяльності спроектованої НМСРЛК визначаємо сформованість означеного особистісно-професійного феномену, що поєднує в собі готовність і здатність випускника ВПНЗ на високому, продуктивно-творчому рівні реалізовувати пріоритетні напрями шкільної літературної освіти, визначати оптимальні шляхи вирішення традиційних і нестандартних професійних ситуацій; а також сформованість новаторської професійної світоглядної позиції щодо вироблення індивідуального стилю діяльності, спроможність обирати ефективні індивідуальні освітні траєкторії професійно-фахового зростання.

Виокремлені позиції є засадничими для представлення авторської позиції розуміння й усвідомлення НМСРЛК як певної складноструктурованої моделі закономірних, функціонально пов'язаних елементів (мети, завдань, підходів, принципів, педагогічних умов, змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності та діагностики досліджуваного особистісно-професійного феномену), що утворюють цілісність, й можуть бути усвідомлені як компоненти цільового, структурно-змістового, методологічного, технологічного й діагностично-результативного блоків, взаємозв'язки між якими схематично відтворені на рис. 1.

Рис. 1. Модель науково-методичної системи розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури

У розробці науково-методичної системи розвитку літературознавчої компетентності керувалися позицією, що її ядром є визначений цільовим блоком зміст літературознавчої компетентності студента ВПНЗ, що інтегрує в собі результати професійної підготовки майбутніх педагогів-філологів. Складники змісту літературознавчої компетентності визначаються професіограмою вчителя української мови і літератури як узагальненою його інваріантною описово-технологічною характеристикою, що може бути предметом окремого наукового дослідження.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ У ШКІЛЬНІЙ СИСТЕМІ

*Бойкарова Л.Р.
Україна, м. Сімферополь*

Українська мова і література (у широкому розумінні система філологічних дисциплін загалом), безперечно, посідає одне з найважливіших місць у системі вищої школи. Сучасна й динамічна ситуація ставить перед літературою й методикою її викладання як у шкільній освіті, так й вищій школі нові завдання та питання, що і зумовлює її актуальність.

Наявність досліджень і напрацювань є показниками того, що літературна освіта необхідна у сучасному освітньому просторі. У царині вивчення літератури в системі навчання підвалини закладали й плідно працюють: О. Бандура, Н. Волошина, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, О. Ніколенко, Г. Токмань, В. Цимбали, З. Шевченко. Розуміючи важливість й актуальність означеної проблеми, вітчизняними вченими підготовлено проекти документів: Концепція навчання української мови в системі профільної освіти (О. Горошкіна, А. Нікітіна, М. Пентилюк), Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання (В. Шуляр) тощо.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні актуальних проблем літературної освіти у шкільній освіті.

Література – це безупинний розвиток художньої системи, що останнім часом розвивається досить динамічно. Але, на нашу думку, закономірне «відставання» простежується у шкільних навчальних програмах з української літератури, коли, з одного боку, закладена система викладання (за браком часу) не може увібрати в оновлений загальний курс історії української літератури ті прізвища й твори, що варті філологічного вивчення; з іншого – «обходити» таку літературу не можна. Також слід зауважити, що в сучасних шкільних підручниках України вже є аналіз творчого доробку деяких письменників, що є ланкою між шкільним курсом і курсом вищої школи для тих учнів, які у майбутньому оберуть філологічну освіту.

Іншим прикладом «відставання» літератури від літературознавства й методики викладання літератури є власно сучасна літературна ситуація в Україні, що висвітлена в шкільних підручниках тільки на якийсь певний момент (зокрема на момент виходу того чи іншого підручника), тому вчитель, з одного боку, лишається якоюсь «свободи маневру», а з іншого – його ситуація у вигідному становищі, тому що він сам може обирати, що і як буде розглядати на уроках літератури старшої школи. Тим паче, що сучасна палітра літературного життя в Україні дуже різноманітна, а враховуючи широке розповсюдження мультимедійних засобів і засобів комунікації (Інтернет), кожен учитель має можливість залучити до цієї палітри своїх учнів.

Сучасні школярі – це вже молоді люди зі своєю системою цінностей і «новим» світоглядом навколишнього середовища. Тому в процесі інтелектуального розвитку учня необхідно навчити його логічно мислити, аналізувати, виділяти найголовніше, порівнювати, узагальнювати, доводити, пояснювати поняття. Розвивати духовність – це розвивати здібності відчувати справжню красу. Прокуючи зазначене на урок літератури, учитель має зважати, що основною одиницею за таких умов